

A szerzői jog helye a nemzetközi könyvtárügyben és a lengyel szerzői jogi reform példája

A szerzői jog helye a nemzetközi könyvtárügyben

A mintegy 140 ország 1300 könyvtári szervezetét tömörítő IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions, – Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége) 2013 augusztusában adta ki trendjelentését¹ az információs környezet változásairól². Az elkövetkező három évben a jelentést lefordították 14 nyelvre, valamint – szerte a könyvtári világban – számos szakmai vitafórumon foglalkoztak a tartalmával. Ezek a megbeszélések nyújtottak alapot ahhoz az elemzési folyamathoz, amelynek végterméke a jelentés frissítése³. A 2016 augusztusában publikált dokumentum ezúttal földrészenkénti bontásban vázolja fel a könyvtárügyet foglalkoztató kulcstémákat, amelyek európai vonatkozásban az alábbiak:

- a szerzői jog körül mutatkozó új kihívások, a tartalmakhoz való hozzáférés és az e-kölcsönzés;
- a személyes adatok védelmének (privacy) erodálódása az ellenőrzést szolgálja, vagy az önrendelkezés forrásaként tekinthetünk-e rá?
- a könyvtárosi kompetenciák fejlesztése, lépést tartva a technológia fejlődésével;
- a könyvtárak közötti stratégiai együttműködések ösztönzése;
- a könyvtári működés alapelvei, a digitális technológiában rejlő lehetőségek és az olvasók hangjának meghallása.

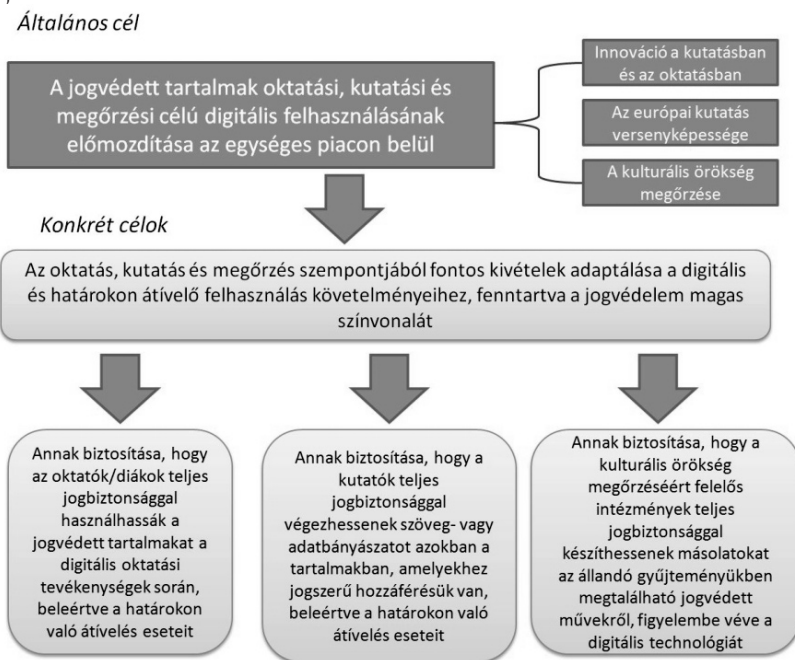
Ahogy látjuk, a szerzői jog kérdése – nyilván nem véletlenül – az első helyen említődik, de a könyvtárosok képzésére vonatkozó pont bővebb kifejtésében is találunk utalást arra, hogy „*a könyvtárosoknak jobb és szélesebb körű ismeretekkel kell rendelkezniük a szerzői jogok alkalmazása, az adatvédelem és a személyes adatok védelme (privacy) tekintetében*”⁴. A téma kibontásában⁵ – többek között – arról olvashatunk, hogy az olaszországi vitafórumok rávilágítottak arra, hogy a jogszabályi korlátok és a digitális publikálás jelenlegi üzleti modelljei megakadályozzák a könyvtárakat abban, hogy betölthessék hagyományos szerepüket

az információk hozzáférhetővé tétele terén. Az Európai Unió vonatkozó irányelveinek (INFOSOC irányelv⁶, 2006/115/EK irányelv⁷) aktuális értelmezései sem az e-kölcsönzéshez, sem a digitális megőrzéshez nem nyújtanak megfelelő jogi alapot.⁸ Nyilvánvaló, hogy a szakma a régen várt és a korábbi uniós dokumentumokban, így például az EB 2015. decemberi közleményében⁹ előrevetített szerzői jogi változásoktól reméli az említett problémák orvoslását.

Az IFLA egy másik, nem kevésbé jelentős közleménye a nyilvános könyvtári hozzáférés alapelveit fogalmazza meg¹⁰. A nyolc princípium közül a harmadik foglalkozik a szerzői jog kérdésével: „A szerzői jog nemzeti és nemzetközi kereteinek egyensúlyt kell teremteniük az információhoz való hozzáféréshez fűződő közérdek és a szerzők, művészek és kiadók jogai között oly módon, hogy rendelkezéseik által gondoskodnak arról, hogy a könyvtárak és levéltárak nyilvános hozzáférést nyújthassanak a világ tudásanyagához, formátumtól függetlenül.”

Mennyibe kerül a jogtisztázás?

A digitális, illetve digitalizált tartalmak jogtisztázta könyvtári szolgáltatását illetően a könyvtárak régóta megoldást sürgetnek, és most úgy tűnik fel, hogy segélykiáltásuk immár az uniós jogalkotókig is elért. Erre lehet legalábbis következtetni abból a 2016. szeptember 14-én megjelent irányelvtervezetről¹¹, amely célkitűzésként a szerzői és kapcsolódó jogok további uniós harmonizációját fogalmazza meg, különös tekintettel a digitális és határokon átvélt felhasználásra. A dokumentum, ahogy az várható volt, kitér a kereskedelmi forgalomból kikerült (out-of-commerce) művek jogkezelésére, amelyre a kiterjesztett hatályú közös jogkezelést kínálja megoldásként. A tervezethez kapcsolódó hatásvizsgálati tanulmányban¹² található ábra¹³ személetes módon tárja elénk a szerzői jog megújításának célrendszerét.

Mielőtt a tervezetben foglaltakkal közelebbről foglalkoznánk, érdemes még felidéz-nünk, milyen adatokkal szolgál a hatásvizsgálat a jogtisztázás költségvonzatait illetően. A dokumentum úgy fogalmaz: „Az időigényes jogtisztázás magas tranzakciós költségeket jelent a kulturális örökséggel foglalkozó intézmények számára: a költségek meghatározása általánosságban bonyolult feladat, hiszen minden gyűjtemény és folyamat eltér egymástól. Valamiféle számításokra azért van lehetőség az egyes – főként kulturális örökséggel foglalkozó intézményektől származó – esettanul-mányok alapján: ezek azt sugallják, hogy egy könyv esetében körülbelül 50-100 euró között mozog az összeg, míg egy plakát esetén 5.70-50 euró, egy fénykép esetén 0.70-1.70 euró, míg egy rövidfilm esetén nagyjából 27 euró.”¹⁴ Ne feledjük, ezek a becsült összegek csak magának a jogtisztázásnak a költségeit fedik, a szerződéskötéssel kapcsolatos erőforrásigényekről, a jogdíjakról itt még szó sem esett. A tanulmány említi egy konkrét projektet az Egyesül Királyságból. Ennek során a XX. században megjelent genetikorténettel foglalkozó könyveket digitalizáltak. 1 620 mű 5 459 szerzőjét azonosították. A művek 5 százalékához tíznél több szerző tar-tozott. A felmerülő tranzakciós (lebonyolítási) költségek a 987 digitálisan hozzáférhetővé tett mű esetében nagyjából 45 000 fontra (mintegy 16 300 000 forintra) rúgtak.¹⁵ Ez az összeg jelentős mértékben csökkenthető azáltal, hogy csak egy jogkezelő szervezettel kell megállapodni.

Nem csoda, hogy ilyen bekerülési összegek mellett, ahogy arra az idézett dokumen-tum is kitér¹⁶, a digitalizálás és a kulturális örökség disszeminációjának előnyei nem érvé-nyesülhetnek, ahogy az egyes jogtulajdonosok is elesnek attól a lehetőségtől, hogy „alvó” műveiket a közönség megismerje, és ebből anyagi és morális hasznuk származzon.

Az irányelvertervezet harmadik címének tárgya az engedélyezési gyakorlatok fejlesztése és a szélesebb körű hozzáférés nyújtása a tartalomhoz. Ezen belül az első fejezet fog-lalkozik a kereskedelmi forgalomból kikerült művekkel. Ennek tartalmát érdemes teljes egészében idézni:

„7. cikk

A kereskedelemben már nem kapható művek kulturális örökséget ápoló intézmények általi felhasználása

(1) *A tagállamok rendelkeznek arról, hogy amennyiben közös jogkezelő szervezet a tagjai nevében nem üzleti célra szóló, nem kizárólagos engedélyt ad kulturális örökséget ápoló intézménynek az intézmény gyűjteményének állandó részét képező, a kereskedelemben már nem kapható művek vagy egyéb teljesítmények digitalizálására, terjesztésére, nyilvánosságba közvetítésére vagy hozzáférhetővé tételére, akkor ez a nem kizárólagos engedély kiterjeszhető vagy vélelmezhetően vonatkozik az en-gedély hatálya alá tartozó jogosultakkal azonos kategóriába tartozó, de a közös jogkezelő szervezet által nem képviselt jogosultakra is, feltéve ha:*

- a) *a közös jogkezelő szervezet a jogosultaktól kapott megbízások alapján a jogosultak szélesebb körű képviseletét látja el a művek vagy egyéb teljesítmények azon kategóriája, illetve azon jogok tekintetében, amelyekre az engedély hatálya kiterjed;*
- b) *minden jogosult számára biztosított az egyenlő bánásmód az engedély feltételeivel összefüggésben;*
- c) *mindegyik jogosult bármikor felszólalhat művei vagy egyéb teljesítményei kereskedelemben már nem kaphatónak tekintett minősítése ellen, és kizárhatja az engedély műveire és egyéb teljesítme-nyeire való alkalmazását.*

(2) *Egy mű vagy egyéb teljesítmény akkor minősül kereskedelemben már nem kaphatónak, ha a mű vagy egyéb teljesítmény egésze – minden fordítását, változatát és megjelenési módját ideértve – a*

szokásos kereskedelmi csatornákon keresztül nyilvánosan hozzáférhetetlen, és hozzáférhetővé válása ésszerűen nem elvárható.

A tagállamok a jogosultakkal, a közös jogkezelő szervezetekkel és a kulturális örökséget ápoló intézményekkel egyetértve biztosítják, hogy a művek és egyéb teljesítmények (1) bekezdés szerinti engedélyhezbutóságának megállapításához használt követelmények ne lépjék túl a szükséges és ésszerű mértéket, és ne zárják ki a lehetőséget egész gyűjtemények kereskedelemben már nem kaphatónak tekintett minősítésére, ha ésszerűen feltételezhető, hogy a gyűjtemény részét képező összes mű vagy egyéb teljesítmény kereskedelemben már nem kapható.

(3) A tagállamok gondoskodnak a megfelelő közjótételi intézkedések meghozataláról az alábbiakat illetően:

a) mű vagy egyéb teljesítmény kereskedelemben nem kaphatónak minősítése;

b) az engedély és különösen annak a nem képviselt jogosultakra való alkalmazása;

c) a jogosultak (1) bekezdés c) pontja szerinti felszólalási joga;

a művek vagy egyéb teljesítmények digitalizálását, terjesztését, nyilvánossághoz közvetítését vagy hozzáférhetővé tételét megelőző ésszerű időszak során is.

(4) A tagállamok biztosítják, hogy az (1) bekezdésben említett engedélyeket olyan közös jogkezelő szervezettől kérik, amely széles körű képviseletet lát el abban a tagállamban, ahol:

a) a műveket vagy hangfelvételeket – filmművészeti és audiovizuális alkotások kivételével – első alkalommal kiadták, vagy kiadás hiányában először sugározták;

b) filmművészeti és audiovizuális alkotások esetében a művek előállítójának székhelye vagy szokásos tartózkodási helye található; vagy

c) a kulturális örökséget ápoló intézmény székhelye található, ha az a) és b) pont alapján ésszerű erőfeszítéseket követően nem határozható meg a tagállam vagy harmadik ország.

(5) Az (1), (2) és (3) bekezdés nem alkalmazandó harmadik ország állampolgárainak műveire vagy egyéb teljesítményeire, azokat az eseteket kivéve, amelyekre a (4) bekezdés a) és b) pontja vonatkozik.

8. cikk

Határokon átnyúló felhasználás

(1) A kulturális örökséget ápoló intézmény a 7. cikk szerint megadott engedély hatálya alá tartozó műveket vagy egyéb teljesítményeket az engedély feltételeinek megfelelően az összes tagállamban felhasználhatja.

(2) A tagállamok biztosítják, hogy a 7. cikk szerint megadott engedély hatálya alá tartozó művek vagy egyéb teljesítmények azonosítását lehetővé tevő, illetve a jogosultak 7. cikk (1) bekezdésének c) pontja szerinti felszólalási lehetőségével kapcsolatos információk legalább hat hónappal a művek vagy egyéb teljesítmények engedély megadásának helye szerinti tagállamtól eltérő tagállamban történő digitalizálása, terjesztése, nyilvánossághoz közvetítése vagy hozzáférhetővé tétele előtt és az engedély teljes időtartamára nyilvánosan hozzáférhetőek legyenek egy egységes online portálon.

(3) A (2) bekezdésben említett portált az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala hozza létre és üzemelteti a 386/2012/EU rendeletnek megfelelően.

9. cikk

Az érdekeltek közötti párbeszéd

A tagállamok biztosítják, hogy a felhasználókat, a jogosultakat, illetve az esetleges egyéb érdekelteket képviselő szervezetek ágazatonként rendszeresen párbeszédet folytassanak egymással a 7. cikk (1) bekezdésében említett engedélyezési mechanizmusok jelentőségének és használhatóságának

fokozása, az e fejezetben említett, különösen közzétételi intézkedésekkel összefüggésben a jogosultak rendelkezésére álló védintézkedések eredményessége, valamint a 7. cikk (2) bekezdésének második albekezdésében említett követelmények meghatározásának támogatása céljából.”

Az irányelvtervezetből kiolvasható jogkezelési modell olyan eljárásmenet kialakítását vetíti elénk, amely több szempontból ismerős lehet különböző nemzeti jogszabályokból. Ezek közül talán a vonatkozó francia törvény¹⁸ a legtöbbet hivatkozott, de Németországban¹⁹, Lengyelországban és Szlovákiában²⁰ is jogi szabályozással igyekeznek elősegíteni a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek felhasználását, Csehországban²¹ pedig épp elfogadásra vár egy hasonló céllal megfogalmazott jogszabálytervezet. Nálunk – többek között – az OSZK szorgalmazta, hogy szülessen törvényhozási megoldás a problémára.²²

Amiről tehát a tervezetben szó van: a jogtulajdonosok önkéntes kilépését lehetővé tevő kiterjesztett közös jogkezelés, ahol a jogtulajdonos szót emelhet az ellen, hogy művét, illetve műveit kereskedelmi forgalomban nem kaphatóknak minősítik, és a felhasználás engedélyezésével egy közös jogkezelő szervezetet hatalmaznak meg. A tiltakozásra a felhasználást megelőzően megfelelő időt kell biztosítani.

A tervezetben foglaltak implementálásával a tagállamok szintjén működtetett, vagy még csak létesülés előtt álló, általában a nemzeti könyvtári rekordállományra építő nemzeti out-of-commerce adatbázisok helyébe a fentiek értelmében egy központi nyilvántartás kerülne, a kereskedelmi forgalomból kikerült művek uniós felhasználását elősegítendő. A hatásvizsgálati tanulmányból az is kiderül²³, hogy ezt a nyilvántartást, pontosabban az OOC művek Európai Átláthatósági Portálját a már létező árvamű-nyilvántartás infrastruktúrájára alapozva szeretnék létrehozni.²⁴

A nemzetközi könyvtári szervezetek közösen megfogalmazott reakciója²⁵ már címével sokat elárul arról, mennyiben elégedettek a könyvtári szakemberek az irányelv tervezetében felvázoltakkal: *Only real reforms can bring EU copyright rules up to date (Csak a valódi reformok tehetik korszerűvé az EU szerzői jogi szabályozását)*. A közlemény – többek között – arra hívja fel a figyelmet, hogy a könyvtári szakemberek egyfelől üdvözlik a szerzői jog megújításának uniós szándékát, másfelől azon az állásponton vannak, hogy bizonyos elemek látványosan hiányoznak a tervezetből. Ilyenek például az e-kölcsönzés vagy a könyvtári információforrások zárt hálózaton való távoli elérésének megnyugtató rendezése. Ezek nélkül – a szervezetek álláspontja szerint – a könyvtárak nem tudnak versenyképes alternatívát nyújtani a jogsértő fájlmegosztásokkal szemben.

Az irányelvjavaslatban ugyanakkor további olyan intézkedések is találhatók, amelyek meglehetősen hatással lehetnek a könyvtárügyre, illetve a nemzeti könyvtári fejlesztésekre. Ezek közül az egyik a sajtókiadványokkal („press publications”) kapcsolatos egyes jogok: a többszörözés joga (2001/29/EK irányelv²⁶, 2. cikk) és a nyilvánossághoz való közvetítésre vonatkozó jog (2001/29/EK irányelv, 3. cikk (2)) kiterjesztése a sajtókiadványok²⁷ kiadóira a digitális felhasználások vonatkozásában (lásd: az irányelvjavaslat 11. cikkét). Jóllehet, az intézkedés elsődleges célja – az irányelvtervezet bevezetője szerint²⁸ –, hogy megkönnyítse a kiadók számára az online hozzáférések engedélyezését és a szerzői jogi kivételek alkalmazása fejében járó jogdíjak megszerzését. Könyvtári szemszögből kérdéses, hogy az uniós javaslatok elfogadása esetén miként történik majd a kiadói jog könyvtárak irányában történő gyakorlása, és hogy az új kiadói jogok milyen viszonyban állnak majd az érintett szerzők jogaival. Fontos eleme az intézkedésnek, hogy a sajtókiadvány-

okra bevezetett kiadói jog időben korlátozott, amennyiben a sajtókiadvány megjelenése után húsz évvel lejár (lásd: 11. cikk, 4.). A későbbiek során tehát a könyvtári szolgáltatás, a digitális hozzáférés folytonosságának biztosításához szükség lehet a cikkek szerzőinek adataira. Ezek nyilvántartását esetlegesen célszerű volna a kiadók számára előírni.

A szerzők alkupozícióját erősítheti az engedélyezési megállapodásokban megfogalmazandó feltételek vonatkozásában, ha pontosabb információkkal rendelkeznek a műveik felhasználásáról. Az irányelvjavaslat ennek fényében a felhasználási adatok átláthatóságának javítását tűzte ki célul (14. cikk), amely mindemellett a jogdíjak arányos felosztását is szorgalmazná. A felhasználások módjára, a felhasználás kapcsán keletkezett bevételekre és a fizetendő javadalmaszra vonatkozó információkat a felhasználási engedélyek tulajdonosainak szükséges szolgáltatniuk. A tervezet arról is rendelkezik, hogy a szerző megfelelő kompenzációban („*további megfelelő javadalmaszásban*”) részesüljön, ha az eredeti javadalmaszás aránytalan a felhasználási jogot gyakorló bevételeihez képest (15. cikk). Ahhoz, hogy az adatok szolgáltatói (könyvtárak, kiadók, jogkezelők, tartalomszolgáltatók stb.) között hiteles és az elvárható mértékig automatizált, gyors és rendszeres adatáramlás jöjjön létre, a könyvpiari értékláncot átfogó, szabványos alapokon nyugvó, ágazati (szerzői jogi) infrastruktúra kiépítésére van szükség. Ennek létrehozásában, koordinálásában jelentős szerep juthatna a nemzeti könyvtárnak, úgy is, mint a könyvkiadási statisztika szolgáltatójának (30/2014. EMMI rendelet²⁹, 8. § (2) e); valamint a Könyvtári Intézetnek, amely az országos könyvtári statisztikai adatok összesítéséért, elemzéséért és szolgáltatásáért felel (1997. évi CXL. törv.³⁰ 60. § (3) h)).

A lengyelországi szerzői jogi reform

A könyvtárüggyel kapcsolatos szerzői jogi kérdéseket az uniós irányelvekben megengedett mértékig rendezni szándékozó, 2015 novemberében életbe lépő lengyel jogszabályi reform egyfelől olyan kivételek bevezetését foglalja magában, amelyek implementálása már régóta esedékes volt, emellett kiterjed a könyvtári haszonkölcsönzésre, illetve utat nyit a kereskedelmi forgalomból kikerült művek közös jogkezelés keretén belül való könyvtári felhasználása előtt.

A új szabályozás³¹ egyik központi eleme, hogy lehetővé teszi a könyvtárak számára a nem közvetlen jövedelemszerzésre irányuló, társadalmi érdeket szolgáló digitalizálást, mindenekelőtt az oktatás (távoktatás, illetve e-learning) támogatása és a kulturális örökség tartalmainak megőrzése céljával. Lengyelországban újdonság, hogy a könyvtárak a gyűjteményeikben található művek digitalizált másolatait a helyiségekben található számítógépes terminálokra szolgáltatathatják, a jogszabály azonban él a megkötéssel, hogy az egyidejű hozzáférések száma nem lépheti túl a könyvtár által őrzött fizikai műpéldányok számát.

A vonatkozó jogszabály-módosítás két uniós irányelvet is átültet: az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szólót³², valamint a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról szólót³³. A szerzői jog megreformálását célzó projekt egyik fontos vívmánya, hogy a könyvtárak aktív tényezőivé váltak a magas szinten zajló politikai diskurzusnak, ami a könyvtárosoknak a reform folyamataiban vitt szerepét ugyancsak felértékelte. Külön említést érdemel az Elektronikus Információ Könyvtáraknak (Electronic Information for Libraries, EIFL) nevű nonprofit szervezet Szerzői Jog és Könyvtárak Programja (Copy-

right and Libraries Programme) által támogatott projekt³⁴ vezetője, Barbara Szczepańska, aki a társadalmi konzultációk során meglehetősen hatékonysággal lépett fel, hogy érvényt szerezzen a könyvtári érdekeknek. A reform hatályba lépését közvetlen megelőző legfontosabb lépések az alábbiak voltak:

2015. október 19. – a Szerzői Jogi Törvény hivatalos publikálása;

2015. november 9. – a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek nyilvántartásba-vételéhez szükséges űrlap publikálása³⁵;

2015. november 6. – az árva művek azonosításához szükséges gondos jogosultkutatás forrásainak publikálása³⁶;

2015. november 9. – versenykiírás annak meghatározására, hogy mely közös jogkezelő szervezet köthet szerződést a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek felhasználására³⁷.

Az alábbiakban ismertetjük a törvény azon cikkelyeit (35¹⁰-35¹²), amelyek mintául szolgálhatnak egy esetleges hazai törvényi szabályozáshoz a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek speciális közös jogkezelése vonatkozásában, azzal együtt, hogy az uniós jog e művek felhasználására kiterjedő esetleges új szabályainak megszületése esetén a magyar jogalkotónak természetesen e keretekre is figyelemmel kell lennie.

A kereskedelmi forgalomban nem elérhető mű meghatározása (35¹⁰. 1.)

A jogszabály komplex meghatározása értelmében kereskedelmi forgalomban nem elérhető műnek tekintjük a könyvekben, napilapokban, folyóiratokban vagy egyéb nyomtatott kiadványokban megjelent olyan műveket, amelyek a vevők számára kereskedelmi forgalomban nem elérhetők a vonatkozó vagyoni jogokat gyakorló szerzői jogosultak engedélyével (vagyis legálisan). A „nem-elérhetőség” azt jelenti, hogy sem analóg, sem pedig online formában nem állnak rendelkezésre műpéldányok az ésszerű szükségletek kielégítésére alkalmas példányszámban, illetve hogy a nyilvánosság számára sem hozzáférhető a mű oly módon, hogy a hozzáférés helyét és idejét a nyilvánosság tagjai maguk választhatják meg (pl. a művet otthoni gépre letölthetik, vagy online olvashatják). A művek elérhetőségének meghatározásakor a törvényi rendelkezés értelmében nem veszik figyelembe azon művek példányait, amelyek esetén a jogkimerülés esete áll fenn (vagyis az antikváriumokban fellelhető műpéldányokat).

A kereskedelmi forgalomban nem elérhető mű hozzáférhetővé tétele

A 35¹⁰ paragrafus 2. bekezdése arról rendelkezik, hogy a levéltárak, oktatási és kulturális intézmények (köztük a könyvtárak) a kulturális és örökségvédelemért felelős miniszter által kijelölt közös jogkezelő szervezettel kötött szerződés alapján többszörözhetik és online (vagyis nem csak a könyvtár épületén belül) lehívásra hozzáférhetővé tehetik a gyűjteményükben található, kereskedelmi forgalomban nem elérhető, először Lengyelország területén kiadott, 1994. május 24-ét megelőzően megjelent műveket. A következő (3.) bekezdés szerint az említett közös jogkezelő szervezet abban az esetben gyakorolhatja egy olyan mű engedélyezési jogait, amelynek jogosultjai erre nem adtak neki felhatalmazást, ha a mű bekerült a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek nyilvántartásába, és a jogosultak az adatbázisba való bekerülést követő 90 napon belül nem fejezték ki írásban a tiltakozásukat az ellen, hogy vonatkozó jogait a közös jogkezelő szervezet

gyakorolja. A jogosultaknak egyébként (lásd: 4. bekezdés) a későbbiekben is lehetőségük van kezdeményezni az engedély visszavonását: írásos formában, a naptári év végétől számított három hónapos hatállyal. A jogkezelő szervezet ebben az esetben haladéktalanul tájékoztatja az illetékes minisztériumot, illetve azokat a szervezeteket, amelyekkel a művek felhasználására szerződést kötött.

Az érintett művek

Ahogy fentebb jeleztük, az új jogi szabályozás az először Lengyelország területén kiadott, 1994. május 24-ét megelőzően megjelent művekre vonatkozik, ugyanakkor – az 5. paragrafus értelmében – az eredetileg idegen nyelven megjelent művek lengyel nyelvű fordításai kikerülnek a rendelkezések hatálya alól.

A kereskedelmi forgalomban nem elérhető művek nyilvántartása (35¹)

A kulturális és nemzeti örökségvédelmi minisztérium nyilvántartást vezet a kereskedelmi forgalomban nem elérhető művekről. A nyilvántartás a következő információkat tartalmazza:

- 1) a mű címe;
- 2) a szerző keresztnév és utóneve vagy álneve, vagy az anonimitásra vonatkozó megjegyzés;
- 3) a mű kiadója;
- 4) az első megjelenés dátuma;
- 5) a jegyzékbe vételt kezdeményező közös jogkezelő szervezet;
- 6) a tiltakozással vagy a nyilvántartásból való törléssel kapcsolatos információk a vonatkozó dátum feltüntetésével, illetve a tiltakozás vagy törlési igény el nem fogadásával kapcsolatos információk.

A nyilvántartásba került művek jegyzéke hozzáférhető a lengyel elektronikus közlönyben (*Biuletyn Informacji Publicznej*). A művek nyilvántartásba vétele a közös jogkezelő szervezet kérésére történik. A tiltakozás vagy törlési igény kézbevétele követően haladéktalanul kezdeményezi a szervezet, hogy a nyilvántartásban tüntessék fel a vonatkozó információt. A hiányos regisztrációs kérelem kiegészítésére hét nap áll rendelkezésre. A törvény rendelkezik arról is, hogy az illetékes minisztériumnak rendeleti úton szükséges meghatározni a regisztrációs űrlap mintáját (struktúráját), figyelembe véve a fentiekben felsorolt információk tartalmát és a regisztrációs bejegyzések szabványkiválmait. (Ahogy korábban említettük, az űrlapmintát már publikálták.)

Az illetékes közös jogkezelő szervezet kiválasztása (35²)

A kereskedelmi forgalomban nem elérhető művek felhasználásának engedélyezését és a vonatkozó jogdíjak felosztását végző közös jogkezelő szervezetet az illetékes miniszter jelöli ki, a megbízás öt évnél tovább nem tarthat. A megbízást megelőző versenykiírás során a törvényi előírás szerint az alábbi kritériumokat kell szem előtt tartani:

- 1) reprezentativitás;
- 2) szervezeti alkalmasság a művek kereskedelmi forgalomban való elérhetőségének meghatározására;
- 3) szervezeti alkalmasság a jogdíjak hatékony kifizetésére és felosztására;
- 4) hatékony és jogszerű működés;
- 5) a jogkezelés tervezett költségeinek és azok mértékének igazoltsága.

Az illetékes miniszter egynél több közös jogkezelő szervezetet is kijelölhet a versenykiírás során.

Összegzés

Mint láttuk, a szakmai nyilvánosságot foglalkoztató kérdések között hangsúlyosan van jelen a szerzői jog problémája. Nem véletlenül, hiszen az aktuális szerzői jogi rezsim nem-hogy nem kedvez a könyvtárakban őrzött kulturális tartalmak digitális hozzáférhetővé tételének, hanem a megvalósítás tekintetében a lehetetlennel határos, avagy mérhetetlenül bonyolult, egyben költséges megoldások implementálását teszi szükségessé mindenekelőtt a kereskedelmi forgalomból már kikerült művek vonatkozásában. **Egyre többen látják be, hogy a jogalkotóknak speciális eszközökkel szükséges támogatniuk a széles tömegeket célzó e-könyvtári szolgáltatások kialakítását.** Ezt támasztja alá a fentebb ismertetett irányelvtervezet tartalma, illetve az a tény, hogy már több uniós államban (Franciaországban, Lengyelországban, Németországban, Szlovákiában) hatályba helyezték a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek digitális másolatainak könyvtári felhasználását elősegítő jogszabályokat. Elmondható, hogy az új lengyel jogi szabályozás több ponton is iránymutatással szolgálhat a magyar jogalkotás számára, ismételten utalva arra, hogy e tekintetben az uniós jogalkotó is irányadó kereteket szabhat a jövőben. Amint láthattuk, a már ismert opt-out eljáráson túl, amely a vélelmezett kereskedelmi forgalomban nem kapható művek jogtulajdonosainak lehetőséget ad a folyamatból való kilépésre, részletes instrukciókat tartalmaz például a nyilvántartásba-vételi űrlap struktúráját vagy a versenykiírás során alkalmazott kritériumokat illetően. Az ismertetett jó gyakorlat hazai jogi környezethez igazításával óriási lépést tehetünk az elektronikus könyvtári szolgáltatások innovációja felé.

JEGYZETEK

1. <http://trends.ifla.org/> (Megtekintve: 2016. szeptember 14.)
2. Bővebben lásd: Dippold Péter: Trendek az európai könyvtárügyben. = Könyvtári Figyelő, 2014. 1. sz. 71-77. p. – Elektronikusan: <http://ki.oszk.hu/kf/2014/04/trendek-az-europai-konyvtarugyen-2/> (Megtekintve: 2016. szeptember 14.)
3. IFLA Trend Report 2016 Update – <http://trends.ifla.org/files/trends/assets/trend-report-2016-update.pdf> (Megtekintve: 2016. szeptember 14.)
4. Uo. 9. p.
5. Uo.
6. Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:HU:HTML> (Megtekintve: 2016. szeptember 14.)
7. Az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról (kodifikált változat) – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006L0115:HU:HTML> (Megtekintve: 2016. szeptember 14.)
8. Az e-kölcsönzés témájáról bővebben: Dancs Szabolcs: Az Európai Unió Bírósága előtt a könyvtárügy jövője? = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2016. 9. sz. 3-8. p.

9. A korszerű, európaibb szerzői jogi keret felé – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0626&from=HU> (Megtekintve: 2016. szeptember 20.)
10. Principles on Public Access in Libraries – <http://www.ifla.org/node/10781> (Megtekintve: 2016. szeptember 14.)
11. Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a digitális egységes piacon a szerzői jogról: javaslat – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0593&from=EN> (Megtekintve: 2016. október 14.)
12. http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=17211 (Megtekintve: 2016. szeptember 19.)
13. Uo. 82. p.
14. Uo. 67. p.
15. Uo. 67. és 74. p.
16. Uo. 69. p.
17. Az Európai Parlament és a Tanács 386/2012/EU rendelete (2012. április 19.) a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnak (védjegyek és formatervezési minták) a szellemi tulajdonjogok érvényesítésével kapcsolatos feladatokkal, ideértve a közszféra és a magánszektor képviselőinek a szellemi tulajdoni jogsértések európai megfigyelőközpontjaként történő összehívásával való megbízásáról – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R0386&from=HU> (Megtekintve: 2016. szeptember 15.)
18. LOI n° 2012-287 du 1er mars 2012 relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle – <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000025422700&categorieLien=id> (Megtekintve: 2016. szeptember 20.)
19. A német modell ismerteti: Részletes koncepció a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről szóló 2014/26/EU irányelv átültetéséhez megalkotandó magyar jogi szabályozás főbb tartalmi kérdéseivel kapcsolatban, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2016. p. 32-33. – https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/20150710_kjk_ire_reszletes_atultetesi_konceptio_konzultaciora_0.pdf (Megtekintve: 2016. szeptember 16.)
20. A vonatkozó szlovák jogszabályról bővebben: lásd 8. jegyzetet!
21. A vonatkozó cseh jogszabálytervezetről bővebben: Matusík, Zdeněk: Digital Libraries in the Czech Republic: Copyright Framework Development = Digitální knihovny v České republice: vývoj autorskoprávního rámce. In: Libraries V4 in the Decoy of Digital Age : proceedings of the 6th Colloquium of library and information experts of the V4+ countries held from 31st May - 1st June 2016 in Brno = Knihovny zemí V4 v nástrahách digitálního věku : sborník příspěvků ze 6. kolokvia knihovnicko-informačních expertů zemí V4+ konaného 31. května - 1. června 2016 v Brně. Brno, The Moravian Library, 2016. 253-284. p.
22. Bővebben: Dancs Szabolcs : A jogvédett művek közös jogkezelésének, digitalizálásának és legális szolgáltatásának aktuális kérdései. = Könyvtári Figyelő, 2015. 4. sz. 482-488. p.
23. Lásd a 12. pontban hivatkozott forrást (75. p.)!
24. E sorok írója 2015 áprilisában részt vett egy, a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (az EUIPO elődje) által szervezett kerekasztal-beszélgetésen Alicantében, Spanyolországban (Meeting with the Competent National Authorities for the Orphan works database and for the Orphan works Directive – round table discussion), ahol hozzászólásában az OOC-művekkel kapcsolatos francia gyakorlatot említette követendő példaként.

25. Only real reforms can bring EU copyright rules up to date – http://www.ifla.org/files/assets/clm/news/eu_copyright_proposals_-_libraries_and_cultural_heritage_institutions_respond.pdf (Megtekintve: 2016. szeptember 14.)
 26. Lásd 6. jegyzetet!
 27. Sajtókiadvány (press publication) az irányelvjavaslat vonatkozásában (2. cikk, 4): „újságírói művek gyűjteményének rögzített formája, amely tartalmazhat egyéb műveket és teljesítményeket is, és azonos cím alatt időszakosan vagy rendszeresen aktualizált kiadvány, például újság, illetve általános vagy szakfolyóirat különálló példányát jelenti, célja a hírekkel vagy egyéb témakörökkel kapcsolatos tájékoztatás, és valamely szolgáltató kezdeményezésére, szerkesztői felelőssége és ellenőrzése alatt jelenik meg tetszőleges tömegtájékoztató eszközben.”
 28. Lásd 11. jegyzet, 3. p.
 29. 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet az országos múzeum, az országos szakmúzeum, a nemzeti könyvtár, az országos szakkönyvtár és az állami egyetem könyvtárának kiemelt feladatairól – http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1400030.EMM (Megtekintve: 2016. szeptember 21.)
 30. 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV (Megtekintve: 2016. szeptember 21.)
 31. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zmianie ustawy o prawach autorskim i prawach pokrewnych oraz ustawy o grach hazardowych – <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20150001639> (Megtekintve: 2016. október 12.)
 32. Az Európai Parlament és a Tanács 2012/28/EU irányelve az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:HU:PDF> (Megtekintve: 2016. október 12.)
 33. Az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0115&from=EN> (Megtekintve: 2016. október 12.)
 34. www.eifl.net/eifl-in-action/copyright-reform-poland (Megtekintve: 2016. október 12.)
 35. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 października 2015 r. w sprawie wzoru wniosku o wpis do wykazu utworów niedostępnych w obrocie handlowym – <http://dziennikustaw.gov.pl/DU/2015/1790> (Megtekintve: 2016. október 12.)
 36. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 października 2015 r. w sprawie wykazu źródeł, których sprawdzenie jest wymagane w ramach starannych poszukiwań uprawnionych do utworów i przedmiotów praw pokrewnych, które mogą być uznane za osierocone, oraz sposobu dokumentowania informacji o wynikach starannych poszukiwań – <http://dziennikustaw.gov.pl/DU/2015/1823> (Megtekintve: 2016. október 12.)
 37. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 października 2015 r. w sprawie konkursu na organizację zbiorowego zarządzania prawami autorskimi uprawnioną do zawierania umów na korzystanie z utworów niedostępnych w obrocie handlowym – <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/1834/1> (Megtekintve: 2016. október 12.)
-
-